

УДК 342.84(477) – 029:9

М. Г. Коваленко, Кандидат юридичних наук молодший науковий співробітник Сектору конституційного та Адміністративного права НДІ державного будівництва та місцевого самоврядування НАПрН України
ORCID ID: 0009-0009-6788-342X

ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗАХИСТУ ВИБОРЧИХ ПРАВ ГРОМАДЯН УКРАЇНИ У СФЕРІ РЕЄСТРАЦІЇ ВИБОРЦІВ

***Анотація.** Стаття присвячена аналізу теоретичних і правових засад захисту виборчих прав громадян у сфері державної реєстрації виборців, а також загальної системи способів такого захисту. Висвітлено наукові підходи до розуміння сутності правового захисту виборчих прав громадян, виокремлення системи способів такого захисту. Визначено, що захист виборчих прав громадян у сфері державної реєстрації виборців може здійснюватися у громадський, адміністративний, судовий, міжнародний спосіб, а також через самозахист виборчих прав, проаналізовано конституційну та законодавчу основи їх застосування.*

***Ключові слова:** вибори, виборче право, захист прав, конституційні гарантії, реєстрація виборців, Державний реєстр виборців.*

Постановка проблеми. Загальновідомо, що демократичний характер виборів і виборчих процедур визначається не тільки

і не стільки рівнем і якістю їх регламентації, скільки вільним здійсненням громадянами їх виборчих прав, об'єктивним і чесним встановленням результатів їх волевиявлення. Виборчі права втрачають свій сенс у відриві від реалізації. Тому навіть найефективніша нормативна модель реєстрації виборців у сукупності її матеріальних і процесуальних складових буде демонструвати свою реальну якість в процесі правозастосування. І саме потреби практичної реалізації такої моделі зумовлюють необхідність формування правового механізму захисту виборчих прав громадян у сфері реєстрації виборців. Означені проблеми, не дивлячись на свою практичну значущість та актуальність, на сьогоднішній день не отримали спеціального наукового вивчення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Характеризуючи існуючі наукові підходи до розуміння сутності категорії захисту виборчих прав, маємо навести наступні позиції. М. С. Матейкович визначає її як примусовий механізм реалізації права громадян обирати і бути обраними в органи державної влади та органи місцевого самоврядування, брати участь в інших виборчих діях, що забезпечується міждержавними організаціями, органами державної влади, органами місцевого самоврядування, їх посадовими особами, іншими організаціями, самими громадянами шляхом попередження порушень виборчих прав, усунення перешкод їх реалізації або поновлення порушеного права та іншими засобами. Т. М. Заворотченко, визначаючи захист виборчих прав громадян через призму забезпечення їх реалізації, говорить про діяльність органів державної влади, муніципальних органів, їх посадових осіб, інших уповноважених законом або міжнародним договором організацій щодо створення умов для реалізації громадянами наявних у них прав обирати й бути обраними до органів державної влади та органів місцевого самоврядування [4, с. 70]. Система способів захисту виборчих прав громадян також не має усталеного визначення у конституційно-правовій науці. Так, стосовно захисту прав і свобод громадянина у науці пропонується виокремлювати державний, міжнародний, судовий, арбітражний, муніципальний громадський; нотаріальний, адміністративний захист, самозахист, а також

юрисдикційний та неюрисдикційний, судовий і досудовий захист.

В цілому слід відмітити, що проблематика захисту виборчих прав в окремих її аспектах висвітлювалася у контексті аналізу загальних проблем захисту виборчих прав у працях І. В. Дробуш, Т. М. Заворотченко, В. П. Колісника, П. М. Любченка, А. Ю. Олійника, В. Ф. Погорілка, О. М. Стаднік, В. О. Серьогіна та інших науковців; дослідження інституту державної реєстрації виборців науковцями Ю. Б. Ключковським, С. Д. Князевим, В. В. Ковтунцем, М. І. Ставнічук, Ж. І. Усенко-Чорна, В. М. Шаповалом, О. П. Шумляк; а також питань юридичної відповідальності за порушення виборчих прав громадян, зокрема, в працях І. О. Лугового, Р. М. Опацького, Л. В. Гудзя, І. В. Тимошенко, В. А. Стукаленка, В. В. Плукара.

Метою статті є аналіз теоретичних і правових засад захисту виборчих прав громадян у сфері державної реєстрації виборців, а також загальної системи способів такого захисту.

Виклад основного матеріалу дослідження. Система способів захисту виборчих прав громадян України має конституційний характер, визначається Законом України «Про Державний реєстр виборців» [11] та регламентується як в матеріальному, так і процесуальному своїх аспектах нормами конституційного, міжнародного, адміністративного, кримінального законодавства. Так, наряду з загальними нормами-принципами Конституції України [8] (законності, верховенства права та ін.) основоположну роль у забезпеченні системи способів захисту виборчих прав у досліджуваній сфері відіграють конституційні права громадян: право направляти індивідуальні чи колективні письмові звернення або особисто звертатися до органів державної влади, органів місцевого самоврядування та посадових і службових осіб цих органів, що зобов'язані розглянути звернення і дати обґрунтовану відповідь у встановлений законом строк (ст. 40), оскаржувати в суді рішення, дії чи бездіяльність органів державної влади, органів місцевого самоврядування, посадових і службових осіб; звертатися за захистом своїх прав до Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини; із конституційною скаргою — до Конституційного Суду України

з підстав, установлених Конституцією, та у порядку, визначеному законом; після використання всіх національних засобів юридичного захисту звертатися за захистом своїх прав і свобод до відповідних міжнародних судових установ чи до відповідних органів міжнародних організацій, членом або учасником яких є Україна; а також будь-якими не забороненими законом засобами захищати свої права і свободи від порушень і протиправних посягань (ст. 55). Означені норми надають підстави для визначення конституційної системи способів захисту прав в цілому, та виборчих прав громадян, зокрема, відносячи до них судовий, міжнародний, адміністративний захист та самозахист особою своїх прав і свобод.

Відповідно до ст. 10 Закону України «Про Державний реєстр виборців» кожен виборець має право звертатися в порядку, встановленому цим Законом, до відповідного органу ведення Реєстру із заявою щодо неправомірного включення (невключення) до Реєстру себе чи інших осіб, запису про себе чи про інших осіб, виправлення недостовірних відомостей Реєстру щодо себе або інших осіб; оскаржувати в установленому законом порядку рішення, дії чи бездіяльність органів Реєстру; захищати будь-якими не забороненими законом способами свої права та законні інтереси у разі їх порушення під час ведення Реєстру. Це надає підстави зробити висновок щодо можливості застосування усіх конституційних способів захисту виборчих прав у досліджуваній сфері.

На підставі та відповідно до конституційних норм Закон України «Про Державний реєстр виборців» визначає коло прав виборців контрольного та захисного характеру. Аналіз ст. 10 Закону до числа перших дозволяє віднести: а) право отримувати інформацію про своє включення (невключення) чи включення (невключення) інших осіб до Реєстру; б) право отримувати інформацію про використання своїх персональних даних для цілей, не передбачених Законом України «Про Державний реєстр виборців», зокрема про те, кому і з яких підстав надавалася інформація про нього; в) право одержувати на безоплатній основі у будь-який час від відповідного органу ведення Реєстру в доступній формі вичерпну інформацію про свої персональні

дані, внесені до Реєстру, в установленому Законом України «Про Державний реєстр виборців», порядку. Цю групу прав об'єднує те, що усі вони стосуються отримання доступу до інформації про персональні дані та операції з ними. Можливість отримання інформації про включення (невключення) виборця до Реєстру, про перелік власних персональних даних, що міститься у Реєстрі, виступає засобом контролю щодо повноти та точності даних Реєстру про виборця, а відтак, може слугувати підставою для наступної реалізації виборчих прав в ініціативному порядку.

В силу цього тісного взаємозв'язку самозахисту виборчих прав із уточненням в ініціативному порядку відомостей Державного реєстру виборців, маємо зауважити, що у сфері реєстрації виборців примусовий характер механізму реалізації відповідних прав матиме різний ступінь свого прояву. При цьому правова вимога громадян щодо захисту свого суб'єктивного виборчого права шляхом уточнення відповідних реєстраційних відомостей носить за своєю суттю публічний характер, відбиваючи загальну тезу про те, що вибори є тією сферою суспільних відносин, у якій публічні та приватні інтереси переплітаються найтіснішим чином. Виходячи ж з публічно-правового характеру виборчих правовідносин, можна констатувати, що і відносини захисту суб'єктивних виборчих прав набувають публічного характеру, маючи при цьому вагомe суспільне значення.

Самозахист виборчих прав передбачає самостійне здійснення громадянином дій щодо відновлення виборчих прав, усунення перешкод їх реалізації або попередження таких порушень, яке не передбачає втручання будь-яких державних або громадських органів. Разом з тим, враховуючи, що державна реєстрація виборців здійснюється виключно уповноваженими публічно-владними суб'єктами, самозахист громадянином своїх виборчих прав реалізується через звернення до відповідних реєстраційних органів в адміністративному порядку або до судових органів з вимогою захисту своїх порушених прав.

Чинна редакція Закону передбачила розмежування порядку звернення особи за власною ініціативою до органів ведення реєстру з підстав невиключення її до реєстру (ст. 19), необхідності зміни його персональних даних (ст. 20) та уточнення персо-

нальних даних Реєстру в разі встановлення факту невиключення виборця до Реєстру, неправомірного або кратного включення особи до Реєстру, неправильностей у персональних даних виборця (ст. 23). При цьому вказані обставини можуть виявлятися під час: 1) проведення візуального та автоматизованого контролю за повнотою і коректністю персональних даних Реєстру; 2) звернення виборця в разі наявності в нього достовірної інформації щодо невідповідностей чи неточностей в персональних даних інших осіб; 3) здійснення політичною партією публічного контролю за веденням реєстру; 4) внесення змін до уточнених списків виборців.

Намагаючись у такий спосіб розмежувати самозахист громадянином власних виборчих прав зі здійсненням громадського захисту, законодавець, на наш погляд, допускає звуження підстав та порядку самозахисту, адже звернення виборця з відповідною заявою може бути наслідком виявлення ним саме вказаних фактів стосовно себе, а тому має розглядатися як самозахист власних суб'єктивних прав. Суб'єктами ж громадського захисту виборчих прав громадян у сфері державної реєстрації виборців на підставі ст. 23, 28 названого Закону можуть виступати не тільки громадяни України (щодо реєстрації інших виборців), але й політичні партії та виборчі комісії.

Механізм громадського захисту виборчих прав громадян у сфері реєстрації виборців визначений ст. 24 Закону України «Про Державний реєстр виборців», де головним суб'єктом його визначені політичні партії [6]. При цьому коло останніх обмежене: це партії, у тому числі ті, які входять до складу виборчого блоку, що мають свою фракцію у поточному скликанні Верховної Ради України. Закон встановлює беззастережну вимогу щодо реалізації вказаними суб'єктами публічного контролю за веденням реєстру виключно в межах, ним визначених.

Так, згідно вимог Закону вказаний доступ до відомостей реєстру надається з додержанням наступних організаційних вимог: по-перше, лише в ініціативному порядку — за письмовим зверненням відповідної політичної партії; по-друге, тільки під час виборчого процесу або процесу всеукраїнського референдуму як гарантія використання персональних даних виключно

у виборчих цілях; по-третє, обмежений режим доступу — читання; по-четверте, обмежене коло відомостей реєстру, що надаються для ознайомлення: це частина ідентифікаційних персональних даних виборця (прізвище, власне ім'я (усі власні імена), по батькові, дата народження) та персональні дані, які визначають місце та умови голосування виборця (виборча адреса, номер виборчої дільниці, до якої віднесений виборець, відомості про постійну нездатність виборця пересуватися самостійно); по-п'яте, повноваження із забезпечення доступу покладаються на розпорядника реєстру, тобто орган реєстрації, який не має доступу до внесення даних, їх зміни; по-шосте, доступ надається представнику політичної партії, який уповноважений її керівним органом. Порядок доступу до відомостей Державного реєстру виборців представника політичної партії для здійснення нею публічного контролю за веденням Державного реєстру виборців визначений Постановою ЦВК від 2 червня 2020 року № 95 [12].

Найбільш питому вагу в механізмі захисту прав у сфері державної реєстрації виборців отримує адміністративний спосіб, який передбачає звернення до органів ведення державного реєстру виборців уповноважених органів державної влади, органів місцевого самоврядування. Запроваджена в Україні організаційна модель державної реєстрації виборців ґрунтується на засадах постійності реєстру та поновлюваності його відомостей, що зумовлює здійснення дій та процедур відповідними публічно-владними суб'єктами щодо контролю за повнотою і коректністю персональних даних виборців. Виявлені цими суб'єктами в ході управлінської діяльності, а також самими органами ведення реєстру порушення виборчих прав громадян в частині їх реєстрації підлягають усуненню у встановленому ст. 23 Закону України «Про Державний реєстр виборців» порядку.

Особливу роль в механізмі захисту виборчих прав відіграє судовий захист, який здійснюється Конституційним Судом України та судами загальної юрисдикції. Захист виборчих прав конституційним судом, головним чином, переслідує мету відновлення балансу приватних і публічних інтересів, порушеного законодавцем. Питання додержання виборчих прав громадян

України у сфері реєстрації виборців ставали предметом розгляду Конституційним Судом України в межах справи за конституційними поданнями Президента України та 48 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) окремих положень законів України «Про вибори Президента України», «Про Державний реєстр виборців», «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо виборів Президента України» та Кодексу адміністративного судочинства України (справа про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо виборів Президента України). У своєму Рішенні № 26-рп/2009 від 19 жовтня 2009 р. Суд, здійснивши перевірку відповідності нормам ч. 2, 3 ст. 22, ч. 1 ст. 38, ст. 64, 70 Конституції України передбаченого ч. 1 ст. 17 Закону України «Про Державний реєстр виборців» порядку внесення запису про виборця до бази даних Реєстру, внесення змін до персональних даних Реєстру, а також знищення запису Реєстру, встановив, що норми Закону є такими, що відповідають Конституції України (є конституційними) [14].

Стаття 32 Закону України «Про Державний реєстр виборців» визначає, що рішення, дії або бездіяльність органів ведення Реєстру можуть бути оскаржені до суду в порядку адміністративного судочинства. При цьому таке право надане особам, які попередньо зверталися до органів ведення реєстру: громадянам — щодо включення себе чи інших осіб до реєстру, внесення змін до персональних даних реєстру або отримання відповіді на свій запит, а також політичним партіям — щодо здійснення ними публічного контролю за веденням реєстру.

Слід відмітити, що до липня 2020 р. Закон України «Про Державний реєстр виборців» містив норми щодо порядку адміністративного оскарження рішень, дій чи бездіяльності органів реєстру. Так, ст. 31 передбачала право особи, яка зверталася до органу ведення реєстру щодо включення себе чи інших осіб до реєстру, внесення змін до персональних даних або отримання відповіді на свій запит, а також політичної партії, яка зверталася до цього органу в порядку здійснення публічного контролю за веденням реєстру, оскаржити рішення, дії чи бездіяльність органу ведення реєстру стосовно свого звернення до відповід-

ного регіонального органу адміністрування реєстру. Той мав здійснити повторну перевірку відомостей, наведених у скарзі, та вжити відповідних заходів реагування: або подати встановлені за результатами перевірки відомості про виборця органу ведення реєстру для виконання передбачених законом дій або у разі підтвердження підстав відмови надіслати письмову відповідь особі чи партії, яка звернулася із скаргою, із зазначенням вичерпного переліку підстав відмови. У свою чергу дії або бездіяльність регіонального органу адміністрування реєстру могли бути оскаржені до розпорядника Реєстру.

Втім змінами, внесеними до Закону України «Про Державний реєстр виборців» Виборчим кодексом України, дані норми ст. 31 були виключені. Ці законодавчі зміни, на наш погляд, є дискусійними з огляду на конституційну заборону звуження змісту та обсягу існуючих прав і свобод при прийнятті нових законів або при внесенні змін до чинних законів.

Передбачена ст. 10 Закону України «Про Державний реєстр виборців» група виборчих прав у сфері реєстрації виборців – захисні права – надає виборцям право оскаржувати в установленому законом порядку рішення, дії чи бездіяльність органів Реєстру; захищати будь-якими не забороненими законом засобами свої права та законні інтереси у разі їх порушення під час ведення Реєстру.

З урахуванням положень ст. 5 Кодексу адміністративного судочинства України [7] судовий захист може здійснюватися шляхом: 1) визнання протиправним та нечинним нормативно-правового акта органу реєстрації чи окремих його положень; 2) визнання протиправним та скасування індивідуального акта органу реєстрації чи окремих його положень; 3) визнання дій органу реєстрації протиправними та зобов'язання утриматися від вчинення певних дій; 4) визнання бездіяльності органу реєстрації протиправною та зобов'язання вчинити певні дії; 5) встановлення наявності чи відсутності компетенції (повноважень) органу реєстрації; 6) прийняття судом одного з вказаних рішень та стягнення з органу реєстрації коштів на відшкодування шкоди, заподіяної його протиправними рішеннями, дією або бездіяльністю. Виходячи з необхідності ефективного

захисту виборчих прав громадян, суди можуть застосовувати й інші способи, керуючись принципами верховенства права та законності.

Судовий захист займає особливе місце в системі способів захисту виборчих прав громадян, оскільки, саме суди, по-перше, посідаючи самостійне місце в системі поділу державної влади та будучи незалежними органами державної влади, здатні забезпечити об'єктивний та неупереджений контроль за додержанням виборчих прав; по-друге, здійснюють його на підставі та в межах чітко формалізованих юридичних процедур; по-третє, судовий захист є остаточним способом захисту виборчих прав громадян, де після вичерпання всіх національних засобів юридичного захисту кожен має право відповідно до ст. 55 Конституції України звернутися за захистом своїх прав і свобод до відповідних міжнародних судових установ.

В межах міжнародного способу захисту виборчих прав громадян виокремлюються індивідуальний і колективний порядок захисту. Основним засобом міжнародно-правового захисту виборчих прав громадян є розгляд та вирішення індивідуальних скарг за Конвенцією про захист прав людини та основоположних свобод і Міжнародним пактом про громадянські і політичні права. Серед міжнародних контрольних і правозахисних органів найвідомішими та найважливішими є Комітет ООН з прав людини та Європейський суд з прав людини.

Визначаючи процедурні риси розгляду скарг громадян України щодо порушення виборчих прав Комітетом ООН з прав людини, слід відмітити наступні: по-перше, юрисдикція Комітету не поширюється на повідомлення з питань, які вже розглядаються відповідно до іншої процедури міжнародного розгляду або регулювання; по-друге, відсутні строки давності порушень, що є предметом оскарження; по-третє, остаточне рішення, ухвалене за результатами розгляду скарги, не є обов'язковим для держави. У забезпечення виконання своїх рішень Комітет може застосовувати певні заходи тиску, як то: заслуховування звіту держави на Генеральній Асамблеї ООН, надсилання державам запитів про заходи, вжиті щодо реалізації ухвалених Комітетом рішень та ін. [9, с. 535]. Неімперативний характер рішень іс-

тотним чином зменшує дієвість даного міжнародно-правового способу захисту прав громадян.

Останнє не може стосуватися рішень іншої міжнародної інституції – Європейського суду з прав людини. Вона визнається не лише найбільш вдалим у світі механізмом захисту прав людини, а й однією з найрозвинутіших форм міжнародної юридичної процедури [2, с. 301]. Рішення Європейського суду з прав людини є обов'язковим для виконання Україною відповідно до ст. 46 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод [13] в порядку, визначеному спеціальним Законом України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» [10]. Хоча умови подання скарги до цього юрисдикційного органу значно жорсткіші, ніж до Комітету ООН, в частині строків звернення (не пізніше шести місяців з моменту ухвалення остаточного рішення у справі національним органом), але Суд може вжити запобіжних заходів щодо порушених прав людини. В цілому, як відмічають дослідники, частка скарг до Європейського суду з прав людини щодо порушень виборчих прав незначна, що пояснюється усталеністю політико-правових традицій проведення демократичних та вільних виборів на засадах загального рівного виборчого права [9, с. 536].

Міжнародний захист виборчих прав громадян на сучасному етапі поряд з можливістю апелювати за захистом своїх порушених прав до міжнародних правозахисних органів, включає комплекс й інших засобів міжнародного впливу на держави з метою забезпечення додержання ними виборчих прав своїх громадян. Серед них, зокрема, слід назвати спостережні місії експертів ОБСЄ та Ради Європи, які здійснюються у міжвиборчий період, а також міжнародне спостереження за виборами в ході виборчого процесу в порядку норм Виборчого кодексу України.

Колективний порядок міжнародного захисту виборчих прав громадян надає можливість застосування міжнародним співтовариством, його організаціями заходів впливу і на правову політику держави. Якщо міжнародні договори, підписані та ратифіковані Україною, стають частиною національного законодавства і, як такі, є обов'язковими для дотримання і виконання,

то в даному аспекті маємо звернути увагу на роль актів «м'якого» міжнародного регулювання [5, с. 135; 1, р. 2–3] в забезпеченні виборчих прав громадян України. Йдеться про рішення (висновки, рекомендації), що приймаються такими організаціями, як Рада Європи, ОБСЄ та ін., а також утвореними ними органами — Європейською комісією «За демократію через право» (Венеціанська комісія), Бюро з демократичних інституцій і прав людини (БДІПЛ), Група держав проти корупції (GRECO) та ін. Саме завдяки високому авторитету цих міжнародних організацій та органів ухвалені ними рішення враховуються у правотворчій та правозастосовній діяльності держав. У досліджуваній сфері виборчих правовідносин таку роль відіграють висновки Венеціанської комісії [15] щодо виборчих законодавчих актів чи законопроектів та звіти місії Бюро з демократичних інституцій і прав людини [3] зі спостереження за виборами, які стали важливим елементом в механізмі утвердження виборчих прав громадян відповідно до міжнародно-правових стандартів на засадах дійсного народовладдя та верховенства права.

Висновки. Таким чином, проведений аналіз правового забезпечення механізму захисту виборчих прав громадян України у сфері реєстрації виборців дозволяє зробити наступні висновки. Характеризуючи запроваджену систему способів захисту виборчих прав громадян України, слід зазначити, що вона має конституційний характер, визначається Законом України «Про Державний реєстр виборців» та регламентується як в матеріальному, так і процесуальному своїх аспектах нормами конституційного, міжнародного, адміністративного, кримінального законодавства.

Конституційна система способів захисту прав громадян в цілому та виборчих прав, зокрема, включає судовий, міжнародний, адміністративний захист та самозахист особою своїх прав і свобод. Аналіз же Закону України «Про Державний реєстр виборців» надає підстави визнати можливість застосування усіх конституційних способів захисту виборчих прав у досліджуваній сфері, доповнивши його громадським захистом. При цьому способи захисту виборчих прав громадян у сфері реєстрації виборців можуть бути систематизовані як способи колективного

та індивідуального, внутрішньодержавного та міжнародного, судового та позасудового характеру.

Розмежовуючи самозахист громадянином власних виборчих прав зі здійсненням громадського захисту, законодавець допускає звуження підстав та порядку самозахисту, адже звернення виборця з заявою може бути наслідком встановлення факту невключення до реєстру, неправомірного або кратного включення, неправильностей у персональних даних стосовно себе, а не лише інших виборців, а тому має розглядатися як самозахист власних суб'єктивних прав. Суб'єктами ж громадського захисту виборчих прав громадян у сфері державної реєстрації виборців на підставі Закону України «Про Державний реєстр виборців» можуть виступати не тільки громадяни України (щодо реєстрації інших виборців), але й політичні партії та виборчі комісії.

Особливу роль в механізмі захисту виборчих прав відіграє судовий захист, який здійснюється Конституційним Судом України та судами загальної юрисдикції. Ця роль визначається декількома чинниками: забезпеченням об'єктивного та неупередженого контролю за додержанням виборчих прав з боку незалежних органів державної влади; наявністю чітко формалізованих підстав і меж процедур судового захисту; остаточною характером цього способу захисту виборчих прав громадян, де після вичерпання всіх національних засобів кожен має право звернутися за захистом своїх прав і свобод до відповідних міжнародних судових установ.

Список використаних джерел:

1. Gersen J. E., Posner E. A. Soft Law. Public Law and Legal Theory: Working Paper No. 213. Chicago : The Law School of the University of Chicago, 2008. 50 p.
2. Антонович М. Україна у міжнародній системі захисту прав людини: теорія та практика. Київ : Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2007. 384 с.
3. Забезпечення достовірності даних Державного реєстру виборців: Звіт, підготовлений на запит Координатора проектів ОБСЄ в Україні за підсумками візиту експертів БДІПЛ до України від 12–16 травня 2009 р. URL: http://oscepcu.org/latest_documents/documents/

4. Заворотченко Т. М. Форми захисту виборчих прав громадян України: загальнотеоретичний огляд. Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції. Дніпропетровськ, 2015. № 6. С. 67–73.
5. Київець О. Феномен м'якої норми міжнародного права у діяльності міжнародних інституцій. Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України. 2012. № 1. С. 134–137
6. Коваленко М. Г. Публічний контроль за функціонуванням державного реєстру виборців. Правова доктрина — основа формування правової системи держави : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., присвяч. 20-річчю НАПрН України та обговоренню п'ятитом. моногр. «Правова доктрина України» (Харків, 20–21 листоп. 2013 р.). Харків : Нац. акад. прав. наук України, 2013. С. 829–832.
7. Кодекс адміністративного судочинства України : Закон України від 06.07.2005 р. № 2747-IV. Відомості Верховної Ради України. 2005. № 35–36, № 37. Ст. 446
8. Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. ст. 141.
9. Мозоль С. А. Міжнародний захист виборчих прав громадян. Правова держава. Київ, 2010. Вип. 21. С. 532–536.
10. Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини : Закон України від 23.02.2006 р. № 3477-IV. Законодавство України : база даних / Верхов. Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3477-15#Text>
11. Про Державний реєстр виборців : Закон України від 22.02.2007 р. № 698-V. Відомості Верховної Ради України. 2007. № 20. Ст. 282.
12. Про Порядок доступу до відомостей Державного реєстру виборців представника політичної партії для здійснення нею публічного контролю за веденням Державного реєстру виборців : постанова Центральної виборчої комісії від 02.06.2020 р. № 95. Законодавство України : база даних / Верхов. Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0095359-20#Text>
13. Протокол до Конвенції про захист прав і основних свобод людини від 20.03.1952 р. Законодавство України : база даних / Верхов. Рада України. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/994_535
14. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційними поданнями Президента України та 48 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) окремих положень законів України «Про вибори Президента України», «Про Державний реєстр виборців», «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо виборів Президента України» та Кодексу адміністративного судочинства України (справа про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо виборів Президента України) від 19 жовтня 2009 р. № 26-рп/2009 Офіційний вісник України. 2009. № 82. Ст. 2793

15. Спільний висновок Венеціанської Комісії та Бюро з демократичних інституцій та прав людини (БДІПЛ) ОБСЄ CDL-AD (2007) 026 щодо Закону України «Про Державний реєстр виборців»: ухвалений Венеціанською Комісією на 71 пленарній сесії (Венеція, 1–2 червня 2007 року). URL: <https://www.osce.org/files/f/documents/2/6/39895.pdf>

REFERENCES :

1. Gersen J. E., Posner E. A. (2008). Soft Law. Public Law and Legal Theory: Working Paper No. 213. Chicago : The Law School of the University of Chicago.
2. Antonovych M. (2007). Ukraina u mizhnarodnii systemi zakhystu prav liudyny: teoriia ta praktyka. Kyiv : Vyd. dim «Kyievo-Mohylianska akademiia».
3. Zabezpechennia dostovirnosti danykh Derzhavnoho reiestru vybortsiv: Zvit, pidhotovlenyi na zapyt Koordynatora proektiv OBSiE v Ukraini za pidsumkamy vizytu ekspertiv BDIPL do Ukrainy vid 12–16/05/2009 r. URL: http://oscepcu.org/latest_documents/documents/
4. Zavorotchenko T. M. (2015). Formy zakhystu vyborchykh prav hromadian Ukrainy: zahalnoteoretychnyi ohliad. *Aktualni problemy vitchyznianoï yurysprudentsii*. Dnipropetrovsk, № 6. pp. 67–73.
5. Kyivets O. (2012). Fenomen miakoi normy mizhnarodnoho prava u diialnosti mizhnarodnykh instytutsii. Naukovi zapysky Instytutu zakonodavstva Verkhovnoi Rady Ukrainy. № 1. pp. 134–137
6. Kovalenko M. H. (2013). Publichnyi kontrol za funktsionuvanniam derzhavnoho reiestru vybortsiv. *Pravova doktryna – osnova formuvannia pravovoi systemy derzhavy : materialy Mizhnar. nauk.-prakt. konf., prysviach. 20-richchiu NAPrN Ukrainy ta obhovorenniu piatytom. monohr. «Pravova doktryna Ukrainy»* (Kharkiv, 20–21/11/2013 r.). Kharkiv : Nats. akad. prav. nauk Ukrainy. pp. 829–832.
7. Kodeks administratyvnoho sudochynstva Ukrainy : Zakon Ukrainy vid 06.07.2005 r. № 2747-IV. *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*. 2005. № 35–36, № 37. art. 446
8. Konstytutsiia Ukrainy vid 28.06.1996 № 254k/96-VR. *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*. 1996. № 30. art. 141.
9. Mozol S. A. (2010). Mizhnarodnyi zakhyst vyborchykh prav hromadian. *Pravova derzhava*. Kyiv, Issuer. 21. pp. 532–536.
10. Pro vykonannia rishen ta zastosuvannia praktyky Yevropeiskoho sudu z prav liudyny : Zakon Ukrainy vid 23.02.2006 r. № 3477-IV. *Zakonodavstvo Ukrainy : baza danykh / Verkhov. Rada Ukrainy*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3477-15#Text>
11. Pro Derzhavnyi reiestr vybortsiv : Zakon Ukrainy vid 22.02.2007 r. № 698-V. *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*. 2007. № 20. art. 282.

12. Pro Poriadok dostupu do vidomostei Derzhavnoho reiestru vybortsiv predstavnyka politychnoi partii dlia zdiisnennia neiu publicnogo kontroliu za vedenniam Derzhavnoho reiestru vybortsiv : postanova Tsentralnoi vyborchoi komisii vid 02.06.2020 r. № 95. Zakonodavstvo Ukrainy : baza danykh / Verkhov. Rada Ukrainy. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0095359-20#Text>
13. Protokol do Konventsii pro zakhyst prav i osnovnykh svobod liudyny vid 20.03.1952 r. Zakonodavstvo Ukrainy : baza danykh / Verkhov. Rada Ukrainy. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/994_535
14. Rishennia Konstytutsiinoho Sudu Ukrainy u spravi za konstytutsiynymy podanniamy Prezydenta Ukrainy ta 48 narodnykh deputativ Ukrainy shchodo vidpovidnosti Konstytutsii Ukrainy (konstytutsiinosti) okremykh polozhen zakoniv Ukrainy «Pro vybory Prezydenta Ukrainy», «Pro Derzhavnyi reiestr vybortsiv», «Pro vnesennia zmin do deiakykh zakonodavchykh aktiv Ukrainy shchodo vyboriv Prezydenta Ukrainy» ta Kodeksu administratyvnoho sudochynstva Ukrainy (sprava pro vnesennia zmin do deiakykh zakonodavchykh aktiv Ukrainy shchodo vyboriv Prezydenta Ukrainy) vid 19 zhovtnia 2009 r. # 26-rp/2009 Ofitsiinyi visnyk Ukrainy. 2009. № 82. art. 2793
15. Spilnyi vysnovok Venetsianskoi Komisii ta Biuro z demokratychnykh instytutsii ta prav liudyny (BDIPL) OBSIe CDL-AD (2007) 026 shchodo Zakonu Ukrainy «Pro Derzhavnyi reiestr vybortsiv»: ukhvalenyi Venetsianskoiu Komisiieiu na 71 plenarnii sesii (Venetsiia, 1–2 chervnia 2007 roku). URL: <https://www.osce.org/files/f/documents/2/6/39895.pdf>

Kovalenko M. H.

Legal Support for the Protection of the Electoral Rights of Ukrainian Citizens in the Field of Voter Registration

***Abstract.** The article is dedicated to the analysis of theoretical and legal bases for protecting the electoral rights of citizens in the sphere of state voter registration, and the general system of such protections. Scientific approaches to understanding the essence of the legal protection of citizens' electoral rights, and the separation of the system of such protections are illuminated.*

The analysis of the legal provision of a mechanism for protecting the electoral rights of citizens of Ukraine in the field of voter registration allows the following conclusions. Describing the implemented system of ways to protect the electoral rights of citizens of Ukraine, it should be noted that it has a constitutional character, is determined by the Law of Ukraine «On the State Register of Voters»

and is regulated both in its substantive and procedural aspects by norms of constitutional, international, administrative, and criminal legislation.

The constitutional system of ways to protect the rights of citizens in general, and electoral rights in particular, includes judicial, international, administrative protection, and the person's self-protection of their rights and freedoms. However, the analysis of the Law of Ukraine «On the State Register of Voters» provides grounds to recognize the possibility of using all constitutional ways of protecting electoral rights in the examined sphere, supplementing it with public protection. At the same time, ways to protect citizens' electoral rights in the field of voter registration can be systematized as collective and individual, national and international, judicial and non-judicial in character.

While distinguishing the citizen's self-protection of their own electoral rights from the execution of public protection, the legislator allows a narrowing of the foundations and order of self-protection, since the voter's appeal with an application may be a consequence of establishing the fact of non-inclusion in the register, improper or multiple inclusion, inaccuracies in personal data regarding themselves, and not just other voters. Hence, it must be considered as self-protection of their own subjective rights. The subjects of public protection of electoral rights of citizens in the sphere of state voter registration, based on the Law of Ukraine «On the State Register of Voters», can be not only citizens of Ukraine (for registration of other voters), but also political parties and election commissions.

A special role in the mechanism of protecting electoral rights is played by judicial protection, carried out by the Constitutional Court of Ukraine and courts of general jurisdiction. This role is determined by several factors: ensuring objective and unbiased control over the observance of electoral rights by independent state authorities; the presence of clearly formalized foundations and boundaries of judicial protection procedures; the final character of this way of protecting electoral rights of citizens, where after exhausting all national means everyone has the right to seek protection of their rights and freedoms in the relevant international judicial bodies.

Keywords: *elections, electoral rights, rights enforcement, constitutional guarantees, voter registration, State Register of Voters.*